

ЛІТЕРАТУРА:

1. Агеєва В. Поетика парадокса: Інтелектуальна проза українського модернізму. Київ : Факт, 2004.
2. Гундорова Т. Проявлення слова. Дискурс українського модернізму. Київ : Критика, 2009.
3. Забужко О. Notre Dame d'Ukraine: Українка в конфлікті міфологій. Київ : Факт, 2007.
4. Машенко М.М. Джерела гармонійної краси. К., 1978. 103 с
5. Молочко С. Струни творчості Лесі Українки. *Українська мова й література в середніх школах, гімназіях, ліцеях та колегіумах*. 2005. № 4. С. 31–38.
6. Молочко С.Р. Тематичні тести за творчістю Лесі Українки. *Педагогічні обрії*. 2021. № 2 (116), 2021. С. 10–15.
7. Молочко С.Р. «Потужну пісню я б на струнах грала...» : Використання засобів музичного мистецтва під час вивчення творчості Лесі Українки. *Українська мова і література в школі: Науково-методичний збірник*. Чернівці, 2012. № 36. С. 14–20.
8. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ: Либідь, 1997.
9. Українка Леся. Збір. творів: У 12-ти т. Київ : Наукова думка, 1979.
10. Українська література. 5–9 класи : Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів 2017 року. *Дивослово. Спецвипуск*. 2017. № 7 – 8. С. 56–100.
11. Українська література. 10–11 класи : Навчальна програма для загальноосвітніх навчальних закладів / Р. В. Мовчан, С. Р. Молочко та ін. URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/navchalni-programy.html>. (дата звернення: 01.02.2026).

Оксана КОСІНОВА,

доцент кафедри філологічних дисциплін та методики їх викладання Чернігівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені К.Д. Ушинського, кандидат філологічних наук

ЛЕСЯ УКРАЇНКА: СИМВОЛІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ТВОРЧОСТІ

Геніальна українська письменниця Леся Українка є одним із наймайстерніших митців в історії української літератури. Французька література посідає особливе місце в її житті та творчості. Літературна спадщина поетеси дає змогу зробити висновок, що французькі символисти привертали її увагу чи не найбільше.

Л. Українка була однією з перших перекладачів символістських творів, спираючись лише на власний досвід перекладача і власні відчуття, майстерно відтворюючи найтонші нюанси творів французьких митців на всіх рівнях і керуючись методом компаративізму. Вона ознайомена з сучасними літературними течіями, виокремлює поетів-декадентів Верлена і Рембо, Верхарна, «не погоджується з російськими літературними критиками, які відкидають наявність моралі натуралістичної поезії і можливості поєднання романтизму з реалізмом» [4, 293] «в лице одного автора» [8, 33]. Стверджує, що в чистому виді символізм – логічна неможливість [8, 32].

Серед модерністів найбільшу увагу привертає М. Метерлінк. Переклад драми «L'intruse» українською мовою став одним із перекладів символістських творів: «Згодом пришло свій переклад одноактової драми Метерлінка «L'intruse». «...я певна, що ся оригінальна і тонко написана річ не може не звернути на себе уваги навіть «пристороннього

читача». Я не абсолютна (далеко ні!) поклонниця Метерлінка і взагалі «модерни», але в трьох драмах цього автора я справді бачу нові елементи штуки, скомбіновані з великим таланом. Одну з таких драм отже, власне, маю подати» (Лист до В. Гнатюка, 18.05.1900) [2, 245-246].

Треба зауважити, що постать Моріса Метерлінка завжди викликала певні протиріччя щодо його приналежності до бельгійської літератури (народився у 1862 р. у бельгійському місті Генті у франкомовній сім'ї з фламандськими коренями), або до французької літератури (з 1896 р. він жив у Франції і писав французькою мовою). Окрім того, його найвідоміша перша драма «L'intruse», яка зазнала світового успіху, була опублікована у січні 1890 р. і поставлена на сцені як одного з театрів Парижа так і в Брюсселі (нова хвиля зацікавлення драмою «L'intruse» спостерігається у 1964 р. у Бельгії, потім у Франції у 1983 та 1998 р.).

Драма «L'intruse» (у перекладі як сторонній (я), непрошений (а)) написана у ті часи, коли М. Метерлінк переживав смерть близької людини – молодшого брата – саме тому у своїй драмі він показує стан надзвичайної стривоженості.

У п'єсі «Непрошена» герої у тривозі й надії очікують звісток про стан жінки, яка народила дитину. Сліпий старий батько першим відчуває наближення Невідомого, чий прихід віщується незбагненими подіями: раптово гасне лампа, лунає брязкіт відточуваної коси, вмовкають солов'ї, тихо відчиняється двері, хоча ніхто не входить. Фінал твору: тривожний крик підриває тишу зануреної в морок кімнати, і фігура жінки в чорному на порозі, без слів оголошує про прихід Смерті.

Метерлінк обмежує коло місця і людей словами «une maison» – «дім», «la famille» – сім'я», Леся Українка їх передає словами «хата», «родина», пояснюючи це тим, що наявність дядька (дійової особи) швидше свідчить про родинність, ніж про сім'ю.

За законами драми у творі повинні бути чітко вказані персонажі, місце та час. Щодо представлення головних персонажів, то автор не вказує нам ніяких конкретних даних, їх імена ми дізнаємось наприкінці драми, але письменник віртуозно передає внутрішній стан тривоги дійових осіб, стурбованості, містицизму і певного драматизму у їх поведінці. За задумом автора, кожен персонаж виконує свою визначену роль. Найбільше уваги приділяється дідові, тобто «найстаршому і, здавалось би, наймудрішому членові сім'ї, але саме він сліпий, дивакуватий, завжди стривожений». Вказуючи на цей образ, М. Метерлінк часто вживає займенник «il» у ролі підмета, який за структурними законами французької мови завжди ставиться на перше місце і несе важливе смислове навантаження.

У перекладі Лесі Українки переважають обставини часу: «часом, часами, колись», таким чином акцентується на непостійності, мінливості. Особливою є роль трьох дочок, про яких у творі згадується за допомогою числівника. Єдиний раз, коли зазначає більш конкретно про них, то це при переліку членів родини (вони сидять за столом), проте перерахування йде в хаотичному порядку. Цей хаос або безпорядок щодо називання дівчат за допомогою числівника зберігає у своєму перекладі Леся Українка.

Образ сестри милосердя у Метерлінка передається за допомогою синекдохи: «la soeur de la charité paraît sour le seuil, en se vetement noire», Леся Українка використовує зменшувальну форму, коли пише, що на порозі «з'являється сестра милосердя в чорних штанах...» [2, 253].

Словами, які виражають стан тривоги, Метерлінк заспокоює, вживаючи заперечні конструкції на знак того, що хвилюватися не потрібно. Зокрема, дієслово «s'inquiéter», яке вказує на зворотність, Леся Українка передає як «турбуватися», що виражає дію, спрямовану на читача.

В описах хворої часто повторюється займенник «elle», що позбавляє будь-якої персоніфікації, проте Леся Українка застосовує зменшувально-пестливе слово «донечка», щоб викликати емоції співчуття.

Особливу оригінальність Метерлінка можна відмітити у передачі символічності образу самої «L'intruse», використовуючи безособові форми такі, як «personne», «rien»,

«quelqu'en» проте і автор, і Леся Українка акцентують увагу на ролі підмета у поєднанні із дієсловами, що передають стривожений емоційний стан.

Переклад Лесі Українки характеризується вживанням народно-розмовного стилю, насичений реаліями та діалектизмами, тобто, лексичними одиницями із співвідношенням із контекстом, він є емоційнозабарвленим та інтерпретаційним.

«Лісова пісня» споріднена з багатьма творами європейської літератури, серед яких дослідники найчастіше називають «Сон літної ночі» В. Шекспіра, «Затоплений дзвін» Г. Гауптмана, «Русалку» О. Пушкіна, «Снігуроньку» О. Островського, «Русалочку» Г. Андерсена, «Балладину» Ю. Словацького, «Зачароване коло» Л. Ріделя, «Майку» Б. Лесьмяна, «Радугу і Магулену» Ю. Зейера, «Казку про Кульбабку» Я. Квасіла, «Синю птаху» М. Метерлінка, а з українських – «Тіні забутих предків» М. Коцюбинського, «Над Дніпром» О. Олеса, «Мавку» І. Франка, «Казку старого млина» С. Черкасенка тощо.

Можна висловити припущення, що «новаціями символіста Поля Верлена щодо віршової техніки Леся Українка скористалась у створенні виразної мелодійності образу Мавки, для якої музика і кохання є єдино можливими джерелами життя» [4, с. 228]. Розвиваючи у драмі-феєрії «Лісова пісня» символістську ідею про повернення до єдності людського та стихійного через музику та кохання, Леся Українка створює в українській поезії засобами української мови пісенні, мелодійні партії своїх героїв» [4, с. 228].

Образ Мавки втілює роздуми письменниці про роль краси і вірності, про роль мистецтва у пробудженні духовних сил людини, у її піднесенні до розуміння власного призначення на землі [4, с. 228]. Через образ головної героїні поетеси розкрила одвічне прагнення народу до духовної краси, гармонії Всесвіту (людини і природи), його філософське звучання остаточно вивершується в кінцевій розмові Мавки з Лукашем: «О, не журися за тіло!».

Музикальність віршів стає одним з формотворчих компонентів драми, одним з найвизначніших чинників її естетичного сприйняття – «Я марила всю ніченьку / про тебе, мій паниченьку! / Ронила сльози дрібні / збирала в кінви срібні, / без любої розмовоньки / сповнила вщерть коновоньки...»; «Так от і ми / кинемось, ринемось / в коло самі! / Зорі пречисті / іскри злотисті, / ясні та красні вогні променисті, / все, що блискуче, – / все, що летюче, / все безупинного руху жагуче!»; «Вільна я, вільна... / Сунеться хмарка по небу повільна, / йде безпричальна, сумна, безпривітна... / Де ж блискавиця блакитна?» [4, с. 228].

Таким чином, літературна спадщина Лесі Українки (як письменниці та перекладачки) із загально-літературними світовими тенденціями та новітніми течіями (зокрема символізмом) яскраво свідчить про нерозривний, органічний взаємозв'язок творчості поетеси із загальноєвропейським історико-літературним процесом кінця XIX – початку XX ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агеєва В. Поетеса зламу століть. К. : Либідь, 1999. 260 с.
2. Бондарук Л. Відтворення мовностилістичних особливостей драми М. Метерлінка «L'Intruse» у перекладах Лесі Українки і М. Мінського. Волинська філологічна : текст і контекст, 2018. С. 242–263.
3. Косач-Кривинюк О. Леся Українка. Хронологія життя і творчості. Луцьк : Волин. обл. друку, 2000. 926 с.
4. Крушинська О. Переклади поезій французького символізму та формування дискурсу символізму і українській поезії на межі XIX–XX століть : Проблеми семантики, прагматики та когнітивної лінгвістики. Вип. 25, 2014. С. 219–231.
5. Мазяр О. Французька лектура Лесі Українки: проблематика і методологія вивчення. Леся Українка і сучасність: Зб. наук. пр. Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2010. Т. 6. С. 290–296.
6. Соколова Т. Історія західноєвропейської літератури. М. : Вищ. шк., 2003. 357 с.
7. Українка Леся. Збір. творів : у 12 т., Т. 11. К. : Наук. думка, 1978. 477 с.
8. Українка Леся. Збір. творів : у 12 т., Т. 12. К. : Наук. думка, 1979. 694 с.